

L'AMISTAT I ELS EXCLOSOS DE LA CIUTAT: ARISTÒTIL, ELS ESCLAUS I ELS OBRERS

L'amistat aristotèlica es dóna exclusivament entre iguals, val a dir, entre ciutadans. La finalitat de la ciutat, comunitat dels qui pretenen viure bé, és proporcionar una vida autàrquica i feliç, impossible d'assolir sense les coses necessàries (*ananquia*). Aristòtil va definir el que és necessari a la *Metafísica* (V, 5, 115 a 20) amb aquestes paraules: «El necessari és allò sense el qual és impossible de viure o sense el qual no es pot esperar un bé o evitar un mal». En conseqüència la desigualtat social és simplement necessària, perquè la necessitem per a viure. Amb tot, però Aristòtil fou el primer a plantejar-se el problema de l'amistat entre els desiguals.

L'activitat política, la pràctica de la virtut, la cura de l'amistat, la cultura de l'esperit, exigeixen oci (*scolé*), és a dir, una activitat que té el seu fi en ella mateixa, en la seva pròpia excel·lència. La vida d'oci comporta en ella mateixa el plaer, la felicitat, val a dir, la mena de vida pròpia del que ell anomena un *spoudaios aner*: un bon ciutadà i home de bé. Però per poder menar aquesta vida cal que algú tingui cura de les coses necessàries, cal, en definitiva, que algú penqui. Com deia Rousseau: «els esclaus treballaven perquè [entre els grecs] el seu gran negoci era la llibertat» (*Contracte Social*, II, 15). En definitiva, l'esclavatge és l'altra cara de la llibertat dels Antics. Aristòtil condemnava les ciutats que com Esparta es dedicaven a la guerra, com si fos una cosa noble exercir el poder absolut com a amo, però tenia clar que l'esclavatge era la condició necessària per a l'excel·lència mateixa de la vida d'oci.

El tema de l'esclavatge, Aristòtil el situa en l'àmbit domèstic (*oikos*) i en una perspectiva teleològica. Per a ell existeix un dret natural a què els grecs governin sobre els bàrbars (qualsevol perspectiva cosmopolita li és aliena), de manera que els bàrbars «suporten el poder despòtic sense queixar-se i els asiàtics millor que els europeus» (III, 14) Es pot concloure que «certs pobles estan destinats per naturalesa a ser governats despòticament i que això els és just i avantatjós» (III, 17). En l'estat ideal el conreu de la terra seria, doncs, cosa de bàrbars (VII, 10).

S'ha fet molta literatura de bons sentiments amb el tema de l'esclavatge a Grècia però avui l'arqueologia forense ens ha mostrat que un esclau familiar a Grècia als segles V i IV estava molt més ben alimentat que un obrer industrial de Manchester al s. XIX. Òbviament això no treu que l'esclavatge sigui injust en ell mateix, però aquesta dada arqueològica potser hauria de servir per situar el problema en els seus termes i per estalviar-nos l'error de creure que els 'moderns' som més 'humanitaris' que els antics.

A E.N. (8, 11), Aristòtil dóna una explicació aclaridora, per brutal, sobre el tema de l'esclavatge en unes frases ben conegudes: «No hi ha res en comú entre el senyor i

l'esclau; aquest últim no és res més que un instrument viu, mentre que l'instrument és un esclau inanimat. En tant que esclau no pot aconseguir el benefici de l'amistat, però pot aconseguir-lo en tant que home». Independentment que la frase sona devastadora a les nostres orelles, com a mínim clarifica on i com cal plantejar la qüestió de l'amistat. Només n'hi pot haver entre iguals. El problema és, doncs, de proporció: hi ha amistat perfecta entre savis perquè és equilibrada i no hi pot haver amistat entre senyors i esclaus perquè, en tant que tal, seria desequilibrada. Però si d'amo a esclau va una gran distància, d'home a home la distància disminueix (de fet, és zero). Per tant hi pot haver amistat entre homes, però, per dir-ho en llenguatge modern, no hi ha el mateix 'estatus' ni pot haver-lo, entre desiguals.

L'ideal de l'amistat és que el els amics es donen la mateixa quantitat de serveis, de plaer, d'afecció... i òbviament això és impossible entre desiguals que es veuen, doncs, obligats a una amistat útil però no virtuosa.

**CURS: L'ÈTICA D'ARISTÒTIL: CONTEXT I PRINCIPALS PROBLEMES.
Ramon ALCOBERRO.**

**Escola d'Estiu del Col. de Llicenciats, Barcelona. Intervenció dia 15 de juliol
2011. Materials complementaris.**